

ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У КУРСАНТА-ПРАВООХОРОНЦЯ – ВАЖЛИВИЙ ЕЛЕМЕНТ ЇХ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ

У роботі розглядаються питання послідовного засвоєння знань, формування умінь і навичок як важливий елемент професійної готовності курсантів-правоохоронців.

Ключові слова: фізична підготовка, професійна готовність, професійна підготовка.

Постановка проблеми. Згідно з оцінкою науковців і практиків ХХІ ст. буде ерою знань, інформації та комунікації. Глобалізація і революція в інформаційних та комунікаційних технологіях зумовили необхідність у новій концептуальній моделі розвитку суспільства, зосереджені саме на людині. У розвитку українського соціуму значно змінюється місце освіти як цінності, яка включає знання, інформацію, інновації, технології, культуру. Гуманістичний характер освіти актуальний для формування цінних світоглядних засад.

Проблема гуманізації підготовки працівника і громадянина, всебічного розвитку особистості, її участі у культурі, у життєдіяльності суспільства відноситься до ряду положень, які є важливими не лише для країн-членів ЄС, а й для нашої держави, котра стала на шлях європейської інтеграції – стати її повноправним асоційованим членом. У цих умовах функціонування Міністерства доходів і зборів України під час побудови у нас демократичної соціально-орієнтованої правової держави прямо залежить від кадрового потенціалу працівників правоохоронних органів.

Діяльність податківців-правоохоронців пов'язана з припиненням злочинних дій правопорушників, їх своєчасного розкриття, кваліфікованого проведення затримання, що вимагає постійної професійної готовності виконувати поставлені завдання. За цих умов досить актуальним є питання формування у курсантів-правоохоронців фізичної культури як необхідної складової їх професіоналізму.

Мета дослідження пов'язана з пошуком оптимальних методів формування фізичної культури у курсантів-правоохоронців для успішного виконання завдань.

Результати роботи. Підтримання законності, забезпечення безпеки громадян та боротьби з економічними злочинами у нашій державі покладено на правоохоронні органи. Як свідчить правоохоронна практика, для успішного виконання цих обов'язків працівникам міліції взагалі, зокрема податкової міліції потрібна не лише юридична підготовка, а й достатній рівень спеціальної фізичної підготовки, яка забезпечить їх готовність до виконання завдань.

Авторами проведена велика робота по вивченню наукових праць дослідників, які займались проблемами фізичної культури. Так, А.Н. Радищева, В.Г. Белінський, Н.Г. Чернишевський, Н.А. Добролюбов відстоювали ідеї гармонійного розвитку розумових, моральних та фізичних сил людини. Але особливо велику роль у розвитку науки фізичного виховання відіграє видатний вчений П.Ф. Лесгафт.

Як відомо, фізична культура – частина загальної культури суспільства, одна із сфер соціальної діяльності, спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних здібностей людини і використання їх відповідно до потреб суспільства. Проблема фізичного виховання особистості є однією з найголовніших в полікультурному розвитку особистості. Специфічне, цілеспрямоване та грамотне засвоєння знань і вмінь в області фізичної культури сприяє перетворенню в людині як фізичних здібностей, рухових вмінь та навичок, стану здоров'я, так й інтелектуальних здібностей.

На думку В.М. Видріна, фізична культура – це складне та багатофункціональне соціальне явище, що складається із взаємопов'язаних елементів, кожен з яких має свою мету, завдання та функції. В системі таких елементів виділяється фізичне виховання, спорт, фізична реакція та фізична реабілітація [1]. Відповідно до цієї структури фізична культура виконує три рівня функцій: загальнокультурні функції (освітня, комунікативна, функція соціалізації); специфічні функції (фізичний розвиток та укріплення здоров'я людей будь-якого віку; фізична підготовка людей до будь-якого виду діяльності; задоволення потреб особистості в руховій діяльності та раціональному використанні вільного часу); функції її окремих компонентів, коли кожен елемент має своє навантаження.

На погляд дослідників, які займаються проблемами професійної діяльності людини, важливою складовою є фізична активність. Під фізичною активністю розуміється діяльність особистості, життєво необхідна соціально-психологічна та біологічна потреба, спрямована на досягнення фізичної потужності, необхідної та достатньої для досягнення і підтримки здоров'я (духовного, психологічного, соціального, енергетичного та фізичного), фізичного розвитку, фізичної підготовленості.

Професійна готовність правоохоронця до ефективних дій тісно пов'язана з його особистісними характеристиками. Проблема їх впливу на ефективність діяльності в екстремальних умовах навчання розглядалась такими дослідниками: В.Г. Андросюком, О.М. Бандуркою, І.Ю. Гореловим, Л.І. Казміренко, В.І. Лебедевим, О.В. Тімченком, Ю.В. Чуфаровським і багатьма іншими вченими.

Дослідженням успішності в досягненні мети в різних видах професійної діяльності займалися багато науковців і практиків-правоохоронців. Так, успішне виконання прийомів самозахисту (Б.П. Карякін,

С.А. Антоненко, О.М. Разумов, І.А. Дворякін, Г.В. Николаєнок, Г.М. Дворник, С.С. Степанов), атакуючих дій фехтувальниками (М.М. Синицький, А.Д. Хазан, Ю.А. Бріскін, О.Ц. Деміський), атакуючих дій борців (В.Г. Омініків, І.Й. Малинський, Ю.А. Моргунов, М.М. Кизилів), прогнозування атакуючих дій супротивника, як фактор підвищення результативності сутичок (І.Г. Знаковану, В.Д. Миронов), психологічні чинники успішності змагальної діяльності (В.М. Гринь), ефективність захисних дій (Л.С. Гільдін, Г.І. Анісімов) та ударних рухів у боксі (А.Б. Жадан), захисних дій в ігрових видах спорту (В.М. Степанко, О.П. Базилевич), досягнення позитивних результатів в професійній діяльності (Ю.О. Приходько, І.В. Бандурка, В.Б. Коновалова), проблемою боротьби з озброєним злочинцем займалося багато спеціалістів (В.І. Плінко, М.Г. Цед, А.Є. Тарас, Є.В. Кін).

Також, діяльність правоохоронних органів в цілому та окремих її аспектів приділяють увагу такі науковці, як: М.І. Ануфрієв, О.К. Безсмертний, М.В. Джафарова, С.Ф. Денисюк, А.Т. Комзюк, В.В. Ковальська, О.М. Музичук тощо.

Окремі питання правого регулювання фізичної культури і спорту досліджують такі вчені, як: І.В. Арістова, В.О. Іванцов, Ю.М. Репкіна, Н.Г. Ярова тощо. Однак більшість робіт у даній сфері розглядають переважно питання правового регулювання спорту (Ю.М. Мічуда, В.Н. Платонов, С.М. Стороженко та інш.), цивільно-правові аспекти даних суспільних відносин (О.С. Августимова, С.В. Алексєєв, М.С. Кутєпов, М.Ю. Мінаєв, С.І. Нагін, А.О. Романов тощо).

Застосування індивідуалізації навчання та виховання у професійній підготовці курсантів-правоохоронців як одного із важливих принципів сучасної освіти обумовлює створення рівності педагогічних умов для всебічного розвитку та формування особистості кожного курсанта, для повної реалізації його здібностей. Ми погоджуємось з точкою зору В.М. Володько та С.У. Гончаренко, які дають визначення індивідуалізації, як "організації такої системи взаємодії між учасниками процесу навчання, при якій найбільш повно використовуються індивідуальні особливості кожного, визначаються перспективи подальшого розвитку і гармонійного вдосконалення особистості, відбувається пошук засобів, які б компенсували наявні недоліки та сприяли б формуванню спеціаліста" [2, с. 68].

Разом з тим питання участі правоохоронних органів у суспільних відносинах сфери фізичної культури і спорту не були предметом розгляду ні вчених, що торкалися безпосередньо діяльності перших, а ні тих, які приділили увагу характеристиці актуальних питань фізичної культури і спорту.

Перше, що дає нам підстави говорити про зв'язок сфери фізичної культури і спорту, є нормативно закріплені положення про місце фізичної підготовки в діяльності правоохоронних органів (ст. 30 Закону України "Про фізичну культуру і спорт"). Так, законодавець акцентує увагу на тому, що фізична підготовка є складовою частиною загальної системи навчання та виховання особового складу і спрямована на забезпечення їх фізичної готовності до професійної діяльності. Фізична підготовка особового складу працівників правоохоронних органів є важливим фактором підвищення їх бойової ефективності до виконання завдань. При цьому якість фізичної підготовленості кожного працівника правоохоронного органу враховується під час його призначення на відповідну посаду, а також під час присвоєння чергових спеціальних та військових звань.

Так, І.М. Ковальов до загальних завдань фізичної підготовки відносить розвиток і постійне вдосконалення витривалості, сили, швидкості оволодіння навичками рукопашного бою, зміцнення здоров'я і підвищення стійкості організму до дії несприятливих факторів професійної діяльності тощо.

У процесі фізичної підготовки формуються теоретичні знання і організаційно-методичні навички. Фізична підготовка повинна сприяти підвищенню спеціальної підготовки, вихованню моральних і психічних якостей особового складу, підвищенню бойової злагоженості правоохоронних органів.

Окремо варто відзначити, що згідно зі ст. 1 Закону України "Про фізичну культуру і спорт" фізична підготовка розглядається як складова фізичного виховання різних груп населення, що полягає у формуванні рухових вмінь та навичок людини, розвитку її фізичних якостей і здібностей з урахуванням особливостей професійної діяльності.

Не вдаючись у полеміку щодо співвідношення понять "фізична культура" і "спорт", варто підтримати позицію, згідно якої спорт є органічною частиною фізичної культури [3, с. 50].

Так, на кафедрі спеціальних дисциплін та організації професійної підготовки факультету податкової міліції Національного університету державної податкової служби України функції щодо формування готовності курсанта-правоохоронця забезпечують насамперед такі навчальні дисципліни, як: фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка, вогнева підготовка, тактика поведінки працівника податкової міліції в нестандартних ситуаціях, які податківці опановують протягом всього періоду навчання у вузі. Для забезпечення якісної підготовки фахівців податкової міліції, розвитку необхідних морально-вольових якостей, достатньої фізичної підготовленості на кафедрі викладається навчальна дисципліна "Спеціальна фізична підготовка", яка поєднує елементи фізичного виховання та відповідно фізичної підготовки і має не лише професійне, а й загальноосвітнє та загально розвиваюче спрямування.

На сьогодні до діяльності працівників Міністерства доходів і зборів ставляться серйозні вимоги до методики проведення практичних занять з майбутніми правоохоронцями. Це вимагає від викладачів пошуку ефективних педагогічних технологій, спрямованих на максимальне засвоєння всього арсеналу технічних дій та можливостей спеціальної фізичної підготовки (далі – СФП) кожним курсантом.

Служба в органах Міністерства доходів і зборів України передбачає участь її працівників не тільки в стандартних, нестандартних, але й деколи в екстремальних ситуаціях щодо затримання правопорушників у боротьбі зі злочинністю – тобто це вид фахової діяльності, який здійснюється в

умовах реальної загрози і потребує вищого рівня бойової (спеціальної фізичної, вогневої, психологічної тощо) підготовки. Професійна готовність правоохоронця до ефективних дій тісно пов'язана з його особистісними характеристиками. Проблема їх впливу на ефективність діяльності в екстремальних умовах вивчали В.Г. Андросюк, О.М. Бандурка, І.О. Горелов, Л.І. Казміренко, В.І. Лебедев, М.Г. Логачов, В.Н. Смирнов, О.В. Тімченко, Ю.В. Чуфаровський та багато інших вчених.

Проте формування фізичної культури у курсанта-правоохоронця як важливого елемента системи професійної підготовки, на думку авторів, на сьогодні досліджено недостатньо, що вимагає розроблення та впровадження інноваційних ефективних програм і педагогічних форм і методів СФП (в тому числі психологічних прийомів) до дій в різних ситуаціях в т.ч. в екстремальних умовах.

На думку авторів, з дидактичної точки зору процес формування готовності податкових та інших правоохоронних органів до професійної діяльності у складних (типових та нестандартних, екстремальних) умовах оперативно-службової діяльності розглядається як поступовий послідовний перехід від *знань* та *уявлень* про основні закономірності у взаємодіях, про правила та умови діяльності до *формування відповідних вмінь та навичок*.

Професійна підготовка та виховання у майбутнього працівника податкової міліції готовності у будь-який час до дій в умовах ризику, вимагає високого рівня службової та фізичної підготовки та наявності у нього *вольових, моральних, педагогічних і психічних* якостей.

Правоохоронна практика і педагогічний досвід викладачів кафедри свідчить, що з метою підвищення ефективності занять широко використовуються такі форми навчання, як індивідуальна робота з курсантами та робота в малих групах. Саме при індивідуальному підході у викладачів є можливість як найповніше реалізувати комплекс психолого-педагогічних умов для удосконалення професійної підготовленості курсантів.

Автори згодні з точкою зору В.І. Плиско, який пише, що для якісної професійної підготовки курсантів необхідно враховувати особливості психологічної готовності курсантів до засвоєння конкретного прийому; покращується мотивація мети занять як в цілому, так і окремих тем (призначення прийому, доцільність, правомірність його застосування тощо); успішніше виконуються тактико-технічні дії при захисті чи затриманні правопорушника; відбувається комплексний вплив на формування спеціальної фізичної підготовки майбутнього правоохоронця (емоційний, психологічний, більш ефективна передача власного досвіду викладачем шляхом конкретизації навчальної інформації); підбирається індивідуальна методика навчання та виконання курсантом прийомів (гідно з анатомічними особливостями організму, психологічного стан курсантів тощо).

Висновки. Педагогічний досвід викладачів свідчить, що оптимальним серед основних форм індивідуалізації виділяються наступні: а) робота в малих групах (до 6-7 осіб); б) робота в мікрогрупах (по 2-3 особи); в) робота з курсантами в парах (взаємонавчання або навчання під наглядом викладача); г) індивідуальна робота в системі "викладач-курсант".

При цьому дуже важливо враховувати рівень спеціальної підготовленості курсантів, які входять до цієї групи, що обумовлюватиме застосування викладачем домінуючого методу навчання: у сильних групах – словесні методи навчання (розповідь, бесіда, пояснення), у слабких – практичні (показ, вправи, тренування).

Таким чином, навчання захисним діям повинно узгоджуватись зі специфікою службової діяльності, ступенем раптової ситуації, яка виникла та імовірної небезпеки в цих умовах. На першому етапі навчання заняття повинні проводитись в умовах спортивних приміщень, а потім переноситись умови, що відповідають реальній обстановці.

Використані джерела

1. Выдрин В.М. Введение в профессиональную деятельность: учеб. пособие / В.М. Выдрин. – СПб., 1995. – 138 с.
2. Гончаренко С.У. Проблеми індивідуалізації процесу навчання / С.У. Гончаренко, В.М. Володько // Педагогіка і психологія. – 1995. – № 1 (6). – С. 68.
3. Ковальов І.М. Правоохоронні органи як суб'єкти сфери фізичної культури і спорту / І.М. Ковальов // Право і безпека. – 2-12. – № 2 (44). – с. 49-51.
4. Плиско В.И. Защитные действия при нападении преступника, вооруженного ножом / В.И. Плиско. – К.: РИО МВД УССР, 1989. – 64 с.

Zharov A.I., Maksymenko E.V., Kislichenko P.V., Nogina K.O.

FORMATION OF PHYSICAL TRAINING IN CADET POLICE OFFICER – AN IMPORTANT ELEMENT OF THEIR PROFESSIONAL COMMITMENT

The paper deals with the sequential learning, the formation of skills as an important element of professional readiness of police cadets

Key words: *physical training, vocational readiness training.*

Стаття надійшла до редакції 12.09.2013 р.